

وظایف کارکنان بهداشتی با توجه به سیاست‌های جمعیتی کشور

تلاش برای جوان‌سازی جمعیت

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه:

- نقش افزایش نرخ باروری کلی به بیش از سطح جانشینی را در ارتقای پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت توضیح دهند.
- بندهایی از سیاست‌های کلی جمعیت را که مرتبط با وزارت بهداشت است نام ببرند.
- حداقل ۵ راهبرد از راهبردهای نقشه راه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ برای اجرایی‌سازی سیاست‌های جمعیت را نام ببرند.
- درباره وظایف کارکنان بهداشتی در راستای صیانت از جمعیت توضیح دهد.

طوبی خاقانی

مدیر مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی شوشتر

کلچره بزرگی

مربی مرکز آموزش بهورزی
دانشکده علوم پزشکی شوشتر

مقدمه

داشته باشند. کاهش نرخ باروری کلی به کمتر از حد جایگزینی با توجه به هرم جمعیتی هر کشور در طول زمان، ابتدا صفر شدن شاخص رشد جمعیت و سپس منفی شدن این شاخص و همگام با آن کاهش جمعیت را به دنبال دارد. همه کشورها کاهش نرخ باروری کلی به کمتر از حد جایگزینی را خطر تلقی کرده و در صورت مواجهه با این امر به روش‌های متفاوت سعی در ارتقای آن به حدجایگزینی و بیشتر از آن دارند.

ارتقای پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش

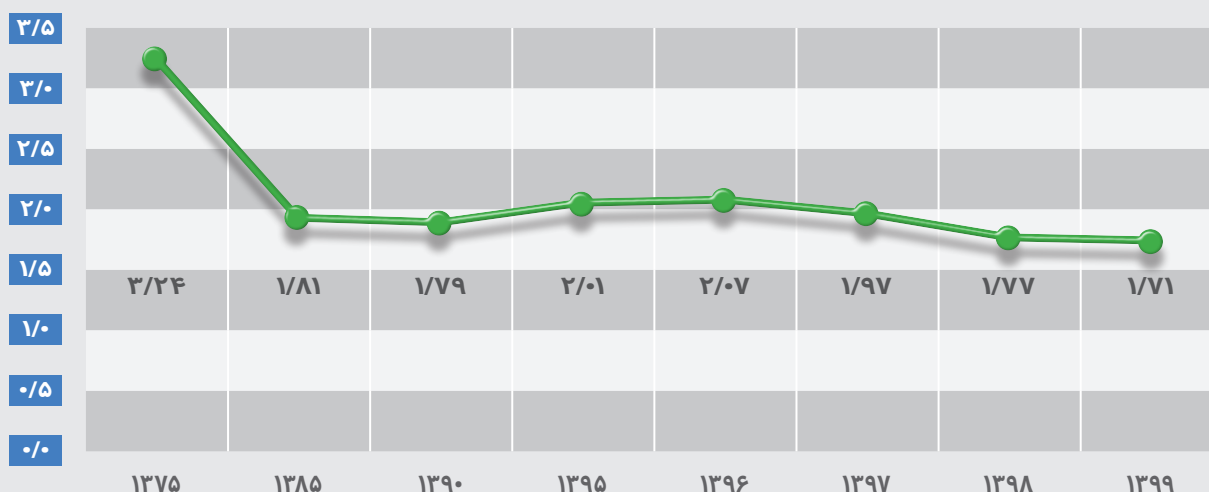
نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی

کاهش نرخ باروری کلی چالش جدی است که جمعیت کشور با آن مواجه شده؛ در حالی که در دهه ۶۰ هر خانواده، به طور متوسط حدود ۷ فرزند داشت، در سال ۹۹ این میزان به ۱/۷ یعنی کمتر از ۲ فرزند برای هر خانواده رسیده است. همچنین به طور متوسط، زوج‌های ایرانی بین ازدواج تا فرزند اول ۳/۵ سال و بین فرزند اول و دوم ۵/۵ سال فاصله می‌گذارند. بررسی آمارهای جمعیتی کشور ما، حاکی از آن است که در صورت تداوم روند کاهشی نرخ باروری کلی، پیش بینی می‌شود از سال‌های ۱۴۲۰ تا ۱۴۲۵ به بعد بتدریج از جمعیت کشور کاسته خواهد شد.

کاهش نرخ باروری کلی چالش جدی است که جمعیت کشور با آن مواجه شده؛ در حالی که در دهه ۶۰ هر خانواده، به طور متوسط حدود ۷ فرزند داشت، در سال ۹۹ این میزان به ۱/۷ یعنی کمتر از ۲ فرزند برای هر خانواده رسیده است.

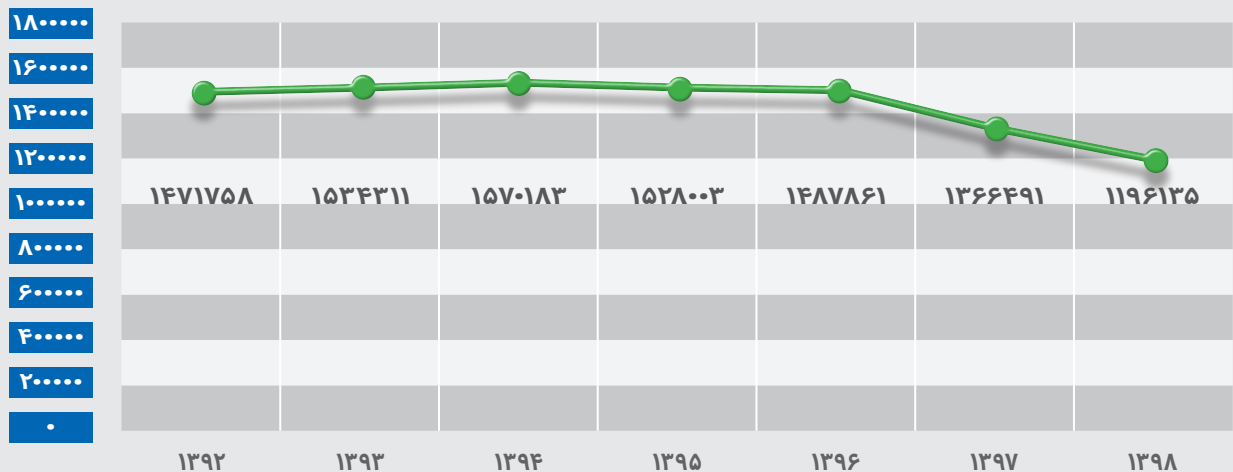
روند میزان باروری کلی کشور در سال‌های ۷۵ تا ۹۹

منبع: مرکز آمار ایران

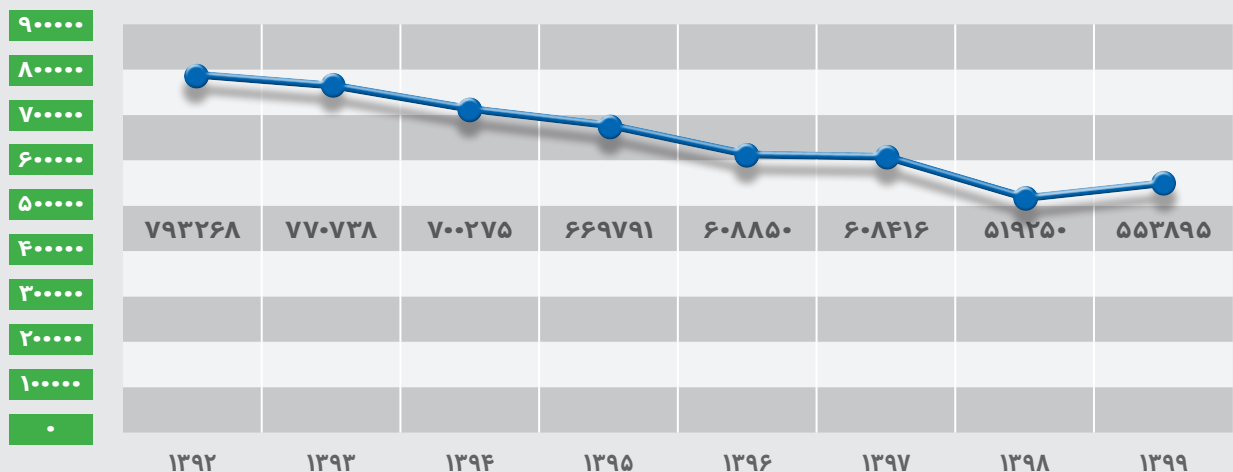

رشد ولادت در کشور در سال‌های ۹۲ تا ۹۸

منبع: سازمان ثبت احوال کشور

رشد ازدواج در کشور در سال‌های ۹۲ تا ۹۹

منبع: سازمان ثبت احوال کشور

عوامل مؤثر بر نرخ باروری کلی

است. این سیاست در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۳ از طرف رهبر معظم انقلاب و پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام ابلاغ شد. این سیاست‌ها در راستای اهمیت مقوله جمعیت در اقتدار ملی، با توجه به پویندگی، بالندگی و جوانی جمعیت کنونی کشور به عنوان یک فرصت و امتیاز و در جهت جبران کاهش نرخ رشد جمعیت و نرخ باروری در سال‌های گذشته، ابلاغ شد. سیاست‌های کلی جمعیت در ۱۴ بند به همه دستگاه‌ها ابلاغ و در آن بر ضرورت هماهنگی و

عوامل متعددی بر نرخ باروری کلی جمعیت تأثیر می‌گذارند که برخی از آن‌ها عبارتند از نسبت افراد ازدواج کرده به افراد مجرد، سن ازدواج، نرخ طلاق، نرخ ناباروری و آسیب‌های اجتماعی و شیوع رفتارهای پرخطر در میان جوانان. با توجه به کاهش آهنگ رشد جمعیت ایران و نگرانی از پیری جمعیت، توقف کامل سیاست کنترل جمعیت، رشد مولید و افزایش فرزندآوری در دستورکار قرار گرفته

زندگی و ارتباطی و ارایه خدمات مشاوره‌ای بر مبنای فرهنگ و ارزش‌های اسلامی ایرانی و توسعه و تقویت نظام تأمین اجتماعی، خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی در جهت سلامت باروری و فرزندآوری

۵. ترویج و نهادینه‌سازی سبک زندگی اسلامی ایرانی و مقابله با ابعاد نامطلوب سبک زندگی غربی

۶. ارتقای امید به زندگی، تأمین سلامت و تغذیه سالم جمعیت و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، به‌ویژه اعتیاد، سوانح، آلودگی‌های زیست محیطی و بیماری‌ها

۷. فرهنگ‌سازی برای احترام و تکریم سالمندان و ایجاد شرایط لازم برای تأمین سلامت و نگهداری آنان در خانواده و پیش‌بینی سازوکار لازم برای بهره‌مندی از تجارب و توانمندی‌های سالمندان در عرصه‌های مناسب

۸. توانمندسازی جمعیت در سن کار با فرهنگ سازی و اصلاح، تقویت و سازگار کردن نظامات تربیتی و آموزش‌های عمومی، کارآفرینی، فنی حرفه‌ای و تخصصی با نیازهای جامعه و استعدادها و علائق آنان در جهت ایجاد اشتغال مؤثر و مولد

۹. بازتوزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت، متناسب با ظرفیت زیستی با تأکید بر تأمین آب با هدف

تقسیم کار بین ارکان نظام و دستگاه‌های ذیربط برای اجرای دقیق، سریع و قوی این سیاست‌ها و گزارش نتایج رصد مستمر اجرای آن‌ها، تأکید شد. سیاست‌های کلی جمعیت همزمان هم به دغدغه‌های ناشی از کاهش نرخ رشد جمعیت توجه دارد و هم کیفیت جمعیت و مسایل مربوط به زیرساخت‌های توسعه را مورد توجه قرار داده است.

سیاست‌های کلی جمعیت ابلاغی مقام معظم رهبری

۱. ارتقای پویایی، بالندگی و جوانی جمعیت با افزایش نرخ باروری به بیش از سطح جانشینی
۲. رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل صالح و کارآمد
۳. اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران به‌ویژه در دوره بارداری و شیردهی و پوشش بیمه‌ای هزینه‌های زایمان و درمان ناباروری مردان و زنان و تقویت نهادهای و مؤسسات حمایتی ذی‌ربط
۴. تحکیم بنیان و پایداری خانواده با اصلاح و تکمیل آموزش‌های عمومی درباره اصالت کانون خانواده و فرزند پروری و با تأکید بر آموزش مهارت‌های

نقشه راه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ برای اجرایی سازی سیاست‌های ابلاغی جمعیت ازسوی مقام معظم رهبری

نقشه راه وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با همکاری تمامی حوزه های زیرمجموعه این وزارتخانه طراحی شده است.

بدیهی است راهبردهای ذکر شده در این سند به لحاظ ماهیتی جزو برنامه‌های بلندمدت و کلان این وزارتخانه بوده و بعضاً مستلزم همکاری های درون و برون بخشی است. این سند مشتمل بر راهبردهای زیر است:

۱. رصد دقیق آمایش جمعیت و نرخ باروری کلی
۲. توسعه همکاری های بین بخشی و برون بخشی در راستای صیانت از جمعیت
۳. توانمندسازی ذی‌نفعان کلیدی، گروه‌های مرجع و جمعیت هدف در راستای صیانت از جمعیت
۴. حفظ و ارتقای باروری سالم و فرزندآوری در جمعیت هدف
۵. توسعه، تربیت و توانمندسازی نیروی انسانی مورد نیاز در حوزه باروری سالم و فرزندآوری
۶. اجرای قوانین موجود و پیگیری اصلاح آن ها در راستای صیانت از جمعیت

توزیع متعادل و کاهش فشار جمعیتی

۱۰. حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق مرزی و کم‌تراکم و ایجاد مراکز جدید جمعیتی به‌ویژه در جزایر و سواحل خلیج فارس و دریای عمان از طریق توسعه شبکه‌های زیربنایی، حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری و ایجاد فضای کسب و کار با درآمد کافی
  ۱۱. مدیریت مهاجرت به داخل و خارج هماهنگ با سیاست‌های کلی جمعیت با تدوین و اجرای سازوکارهای مناسب
  ۱۲. تشویق ایرانیان خارج از کشور برای حضور و سرمایه‌گذاری و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانایی‌های آنان
  ۱۳. تقویت مؤلفه‌های هویت‌بخش ملی (ایرانی، اسلامی، انقلابی) و ارتقای وفاق و همگرایی اجتماعی در پهنه سرزمینی به‌ویژه میان مرزنشینان و ایرانیان خارج از کشور
  ۱۴. رصد مستمر سیاست‌های جمعیتی در ابعاد کمی و کیفی با ایجاد سازوکار مناسب و تدوین شاخص‌های بومی توسعه انسانی و انجام پژوهش‌های جمعیتی و توسعه انسانی.
- مقام معظم رهبری فرموده اند: «باید در تمام طرح ها خانواده مبنای محور باشد».

انتظارات	اعضا	کمیته حمایتی و تشویق و ترغیب
• برنامه‌ریزی مناسب جهت حمایت خیرین • اعطای تسهیلات مالی و رفاهی در ادارات و سازمان‌ها با اولویت قراردادن گروه‌های هدف برنامه (تسهیلات ازدواج و فرزندآوری و نگهداری فرزند) • پیگیری و اجرای قوانین حمایتی تصویب شده در راستای حمایت از فرزندآوری در زنان شاغل دارای فرزند/ باردار/ یا دارای فرزند شیرخوار (دورکاری تامین امنیت شغلی مادران پس از پایان مرخصی زایمان و...) • ایجاد تسهیلات لازم جهت نگهداری فرزند در محل کار مادران شاغل • تشویق پروژه‌ها و پایان‌نامه‌ها و... در زمینه سلامت باروری و فرزندآوری • ترویج زایمان بدون درد • ترویج زایمان طبیعی • تسریع در تاسیس مرکز ناباروری	• معاونت توسعه • معاونت درمان • معاونت بهداشت	

کارکنان بهداشتی موظفند از اعمال سلیقه شخصی خودداری کرده و بخشنامه های ارسالی از سوی وزارت بهداشت مرتبط با جمعیت را بدقت مطالعه و اجرا کنند.

بهداشت مرتبط با جمعیت را بدقت مطالعه و اجرا کنند. ارایه دهندگان خدمات در مراکز خدمات جامع سلامت از طریق آموزش عمومی و اشاعه فرهنگ فرزندآوری، ترویج نقش مادری و نقش پدری، ازدواج بهنگام، فرزندآوری بهنگام، پیشگیری از ناباروری و همچنین تحکیم بنیان خانواده گام مؤثری در راستای افزایش میزان باروری کلی بر خواهند داشت.

نتیجه گیری

با توجه به این که مسأله جمعیت و ارتقای نرخ باروری کلی یک مسأله فرابخشی بوده و همکاری سازمان های متعددی را نیاز دارد، لازم است از گروه های کارشناسی مختلفی در برگزاری جلسات بین بخشی و برون بخشی استفاده شود. بدیهی است برای اجرای دقیق سیاست های جمعیتی باید از ظرفیت های خبرگان جمعیت شناسی، جامعه شناسی، آمار، سلامت باروری، نوزادان، کودکان، نوجوانان، جوانان، زنان، میانسالان، سالمندان، ناباروری و افراد مجرب در بخش های پشتیبانی سلامت، آموزش، مدیریت بخش بهداشت، ارایه دهندگان خدمت و... بهره برد.

۷. تسهیل ازدواج در بین دانشجویان، نخبگان جوان و کارکنان دولت
۸. پیشگیری و مدیریت ناباروری
۹. ارتقای سلامت مادران
۱۰. ارتقای رشد و تکامل همه جانبه کودکان
۱۱. ارتقای سلامت سالمندان
۱۲. پیشگیری و مدیریت سقط
۱۳. توسعه پژوهش، فناوری و محصولات/خدمات دانش بنیان مرتبط با باروری و ناباروری با تکیه بر دانش بومی
۱۴. بهره گیری از سامانه های الکترونیک در راستای صیانت از جمعیت

وظایف کارکنان بهداشتی در راستای صیانت از جمعیت

پس از ابلاغ سیاست های کلی جمعیت ابلاغی مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۳، سیاست های جمعیتی وزارت بهداشت در راستای سیاست های جمعیتی کشور مورد بازنگری قرار گرفت و تمام دستورعمل های مرتبط با موضوع جمعیت بازنگری و به دانشگاه ها ابلاغ شد. کارکنان بهداشتی موظفند از اعمال سلیقه شخصی خودداری کرده و بخشنامه های ارسالی از سوی وزارت

منابع

- (ابلاغی مقام معظم رهبری مورخه ۱۳۹۳/۲/۳۰). شبکه بهداشت و درمان تفرش، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی اراک.
- حق دوست، علی اکبر. نوری حکمت، سمیه. خیاط زاده ماهانی، اکرم. (۱۳۹۳). تحلیل سیاست های کلی جمعیت ابلاغی مقام معظم رهبری. دانشگاه علوم پزشکی کرمان.
- دستورالعمل اجرای برنامه صیانت از جمعیت. ۱۳۹۹. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی